№ 113 ՅՈՒԼԻՍԻ 7 (19) 1878 ՅՈՒԼԻՍԻ 7 (19) № 113

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

—

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այժմ ուշ է:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ստավրօպօլից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: «Голосъ» լրագիրը հայերի մասին: Ֆրանսիա: Արտաքին լուրեր:—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Նամակ խմբագրին:

ԱՅԺՄ ՈՒՇ Է

—

«Մշակի» ներկայ համարում տպում ենք ռուսաց «Голосъ» լրագրից մի յօդուած հայոց ինքնավարութեան խնդրի վրա, որտեղ յօդուածագիրը քննադատում է հայոց դելեգատներից Բերլինի կոնգրէսին ներկայացրած յիշատակագրի բովանդակութիւնը:

Հայոց դելեգատները այժմեան դարի պահանջներին հակառակ են վարվել՝ նոքա ինքնակամ կերպով մշակեցին Հայաստանի վերակազմութեան պրօէկտը, անտես առնելով հասարակական կարծիքը, անտես առնելով ազգային մամուլը....

Եթէ նրանք ուզում էին ընդհանուրի համար աշխատել, ապարդիւն չը դարձնել իրանց աշխատանքը,—դեռ կոնգրեսից շատ առաջ պէտք է ուղարկէին իրանց ծրագրի սևագրութիւնը թէ Ռուսաստանի հայոց լրագրութեանը և թէ Կ. Պօլսի հայոց մամուլին, որպէս զի մամուլը քննէր այդ պրօէկտը:

Երբ մենք ստացանք «Голосъ» լրագրի համարը, որի մէջ տպված էր դելեգատների յիշատակագիրը, յետոյ նոյն իսկ տպված յիշատակագիրը ստացանք,—արդէն ուշ էր նրա պակասութիւնները քննադատել: Արդէն պրօէկտը ներկայացրած էր կոնգրէսին:

Մենք լուռ կացանք, սպասելով այդ պրօէկտի կոնգրէսին ներկայացման հետևանքների մասին:

Մենք մտածում էինք՝ այսքան էլ որ տան հայերին, դարձեալ լաւ է....

Այժմ կոնգրէսը վերջացաւ,—ընդունվեցաւ ներկայացրած ծրագիրը, թէ մերժվեցաւ,—մեզ հաստատ յայտնի չէ....

Բայց կոնգրէսը վերջացաւ և այժմ մենք Թիւրքիայի հայոց դելեգատներին ուղղակի երեսին կասենք՝ այդպէս չեն վարվում ընդհանուր գործի հետ.... Այդ տեսակ նշանաւոր կանօնադրութիւնը, որից կախված է ամբողջ ազգի ապագան, գաղտնի չեն պահում, այլ նրան բազմակողմանի կերպով քննելու համար պէտք է ուղարկէին ազգային մամուլին, որպէս զի լրագրութիւնը և հասարակական կարծիքը ծանօթանայ գրութեան հետ, քննադատի և ցոյց տայ պրօէկտի պակասութիւնները:

Եւ ճշմարիտ պրօէկտը պարունակում է իր մէջ աններելի պակասութիւններ և սխալներ: Ահա գլխաւոր աններելի սխալներ՝ պրօէկտը ոչինչ չէ յիշում թէ ինքնավարութիւն ունեցող Հայաստանում ի՞նչ լեզու պէտք է կառավարչական լեզու լինի, նա թոյլ է տալիս որ վալին նշանակվի Թիւրքաց կառավարութենից, փոխանակ պահանջելու որ այդ կառավարիչը ընտրվի ժողովրդից և հաստատվի կառավարութենից, եւրօպական պետութիւնների հաւանութեամբ: Ծրագիրը ընդդէմ չէ որ Թիւրքաց կայսերական զօրքերը գրաւեն բերդերը և ամրացած տեղերը, ընդհանուր ժողովի մէջ նա թոյլ է տալիս մահմետականներին, որոնք Հայաստանում քրիստոնեաներից փոքր թւով են, ընտրվել հաւասար թւով քրիստոնեայ պատգամաւորների հետ, նա սահմանափակում է հայոց միլիցիայի թիւը միայն 4000 հոգուց բաղկացած գունդով և վերջապէս, որ գուցէ ամենից նշանաւորն է, պրօէկտը ոչինչ չէ խօսում, ոչինչ կարգադրութիւն չէ անում մահմետականների և քրիստոնեաների մէջ եղած կալուածական յարաբերութիւնների մասին:

Ինչպէս յայտնի է Թիւրքիա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Շուշի, 23 յունիսի

Վեհ. կաթողիկոսին ուղարկած առաջին խնդրի պատճէնը

Արդի տարվայ բաւական ծանր հանգամանքները ստիպում են մեզ, ձեր ամենախոնարհ որդոց, վերջապէս դիմել ձեր հայրական Վեհափառութեանը բացանելով մեր սրտի անբուժելի դարձած ցաւը:—Արդէն քսան տարի է, որ մենք կարողութիւն, ջանք ամեն ի գործ դնելով մի հոգևոր ուսումնարանի հիմք ենք դրել, իսկ այդ բոլոր ծախուց, զոհաբերութեանց, չարչարանաց փոխարէն մեր հասարակութիւնը ոչ մի արդիւնք և ոչ մի աշակերտ չէ ստացել:—Ուսումնարանը միշտ մնացել է նոյն և կամ աւելի վատթար դրութեան մէջ. այդ ամենը այն պատճառի հետևանքն է, որ կառավարելու ձևին անտեղեակ առաջնորդներ, առաջնորդական փոխանորդներ, թէ գիտակցաբար և թէ անգիտակցաբար ցանել են պառակտման սերմեր, չարժել են կրքեր և ուսումնարանը դարձել է գայթակղութեան քար անձնական շահերի, առանձնական հաշիւների. և հետևաբար ուսումնարանի անցեալ պատմութեան մէջ տեսնվում է մի մեծ թիւ տեսուչների, որոնք եկել և գնացել են, և մի աւելի մեծ թիւ ուսուցիչների, որոնք եկել և արձակվել են անդադար:—Պարզ խօսքով ուսումնարանը քսան տարվայ ընթացքում մի պանդոկ էր դարձել անցող և գնացող տեսուչների և ուսուցիչների:—Ահա թէ ինչի ուսումնարանը անպտուղ է մնացել իր քսանամեայ հասակում:

Հասարակութիւնը արդիւնք սպասելուց յուսահատված երեսի վրա է թողել նրան շատ անգամ, և այդ ժամանակամիջոցում մէջ են մտել անխիղճ ձեռները և ուսումնարանի կարողութիւնը վատնել, կայքը աւերել, հիմքը խախտել են:—Այդպէս շարունակվելով հասաւ 1878 թւականը: Հասարակութիւնը ժամանակի ազդեցութենից ստիպված իր բոլոր ճիգը թափեց մի վերջին փորձ փորձելու:—Հրաւիրվեցան տեսուչ և ուսուցիչներ, բայց դժբաղդաբար նոյն իսկ սկզբում առաջնորդական փոխանորդը մի զրպարտիչ հեռագրով գործի զանգվածին խառնեց հակառակութեան խմորը թէ՝ ուսումնարանի կրթութիւնը օտար ոգով է մատակարարվում, ինչպէս և Ձերդ Բարձր Վեհափառութեանը յայտնի է:—Այսպիսի անիրաւացի գանգատից սարսափած՝ հրաժարվեց տեսուչը:—Հասարակութիւնը հաւաքվեց արժանապատիւ Արիստակէս վարդապետի դահլիճը, ուր մի աղմկալից վիճաբանութենից յետ, հայր սուրբը երդմամբ խոստացաւ չը խառնվել ուսումնարանի ուսումնական գործերի մէջ, բայց երկու շաբաթից յետոյ բարձրացաւ երկրորդ դասատան ապստամբութիւնը ուսուցչութեան դէմ. քննութենից յետոյ յայտնվեց, որ այդ գործի թելադրութիւնը եղած էր հայր Սեդրակեանից քաջալերված անձինքներից:—Կազմվեցան թէ գաղտնի և թէ յայտնի հոգաբարձական ժողովներ տեսչին արձակելու հարցով զբաղված:—Գործ դրվեցան ամեն ջանք՝ բամբասանք, զրպարտութիւններ այդ գործը առաջ տանելու համար:

Վերջերումս հոգաբարձուներից երկուսը նրա համաձայնութեամբ, անվաւեր ժողով անելով, անպատուեցին տեսչին և ուսուցիչներին, առաջարկելով թէ՝ ուսուցիչներից որո՞նք կանխաւ հրաժարվում են եկող տարվայ պաշտօնակատարութենից:—Այս անժամանակ առաջարկութեան նպատակը հասկանալով, տեսուչը և ուսուցիչները կրկին հրաժարվեցան. կրկին մի մեծ աղմկալի ժողով տեղի ունեցաւ անթիւ պատուաւոր քաղաքացիներից և արհեստաւորներից կազմված ուսումնարանի շահերը պաշտպանելու նպատակով, ուր և ներկայ էին բոլոր հոգաբարձուները, բացի Արիստակէս վարդապետից:—Ժողովը համերձ հոգաբարձութեամբ խնդրեցին տեսչին շարունակել իր պաշտօնը, պատգամաւորներ ուղարկեցին առաջնորդական փոխանորդի մօտ, պահանջելով որ յետ տրվին անշուշտ տեսչի և ուսուցիչների հրաժարականները, և ժամանակը լրացած հին հոգաբարձուների տեղը նոր ընտրութեան կարգադրութիւն անել, որոնց թիւը միայն լինի համաձայն կանօնադրութեան հինգ հոգուց և ոչ աւելի, կամ պակաս, և հաշիւը պահանջել:—Առաջնորդական փոխանորդը կրկին չը կատարելով իր խոստումը խաբեց ժողովրդին: Հրաժարականները ցարդ մնում են անդարձ, հոգաբարձուներ հրաժարելու և ընտրելու համար ոչ մի տնօրինութիւն չէ արած և հաշիւ դեռ ևս չէ տուած:

Այսպէս են գնացել ուսումնարանի բոլոր գործերը. կալուածները երեսի վրա մնացած, անտառները անխնայ կտրում, այրում են, կալուածների վերակացուն, որ ութ հարիւր րուբլ ռոճիկ է ստանում, շատ աննշան արդիւնք է ցոյց տալիս: Լսում ենք, որ անցած տարիների հաշիւները, առաջնորդական փոխանորդի և երեք նախկին հոգաբարձուաց այն է՝ Սարուխանբէգեանի, Աթաբէգեանի և Ղարախանեանի (որոց ժամանակը լրացած է, պիտի փոխվեն), խորհրդով դեռ ևս չեն ներկայացված Ս. Սինօդին:

Ուսման մի սարսափելի սով է տիրում բոլոր Ղարաբաղի թեմի մէջ, բայց առաջնորդական փոխանորդը, որ թեմական տեսչի պաշտօնն ունի և ուսումնարանից դրա համար հինգ հարիւր րուբլ ռոճիկ է ստանում, ոչ մի ուսումնարան չէ բացել:

Այսպիսի խառն միջոցում հեռագիր է ստացվում թէ տեսուչը հրաժարեցրած է:

Մենք գիտենք, որ այդ հայր Սեդրակեանի ցանկութիւնն է, բայց այդպիսի մի մասնաւոր հեռագիր, որ կարող էր անհիմն լուրերի արձագանք դառնալ, մեզ չը հաւատացրեց, որ Ս. Սինօդը կը տար մի այդպիսի վճիռ, առանց ընդհանրութեան կարծիքը հարցնելու, որի համար մեծապատիւ անդամք հոգաբարձական ժողովի, որոնք վայելում են ժողովրդի բարձր համակրութիւնը, յանձն առան առանձին հեռագրով Ս. Սինօդից ստոյգ տեղեկութիւն խնդրել:

Այս բոլոր անպատեհութիւնների պատճառը սիրոյ, խաղաղութեան, շինութեան, առաջադիմութեան առաքեալը դառնալու փոխարէն, սերմանված գժտութիւն, կատարված զրպարտութիւն և յետադիմութիւնն է:

Մենք բոլոր հասարակութեամբ ամենախոնարհ աղերսանօք խնդրում ենք Ձերդ Բարձր Օծութենից, որ սիրողն էք ուսումնարանին, բոլոր խռովութիւններին և վնասներին մի վերջ տալու համար հրաժարեցնել բարեհաճէք արժանապատիւ Արիստակէս վարդապետ Սեդրակեանին, և ի տեղի նրա հաստատել Գօրի քաղաքի երկսեռ ուսումնարանաց հիմնադիր, Հաղարձնու աւերակ վանքը վերանորոգող, ուսումնասէր արժանապատիւ Պօղոս վարդապետ Տէր-Մարգարեանին:

Աղաչում և խնդրում ենք, անուշադիր առնել ուսումնարանիս տեսուչ մեծապատիւ դօկտոր պ. Վասակ Բաբաջանեանի վրա եղած անհիմն գանգատները, այլ և օրհնել նրա անխոնջ ջանասիրութիւնը և սուրբ կոնդակաւ Վեհափառ Օծութեանդ հաստատել և քաջալերել:

Այս երկու կարևոր խնդիրների վրա Ձերդ Բարձր Վեհափառութեան աչալուրջ ուշադրութիւնն ենք դարձնում:—Տեսչի և ուսուցիչների անդադար փոփոխութիւնները մեզ միշտ ծանր և ձախորդ հետևանքների են հասուցել:—Անդադար փոփոխութիւնք մղում են ուսումնարանը դէպի յետադիմութիւնը և կործանումը:—Մենք չենք ցանկանում, որ անցեալ տարիների պէս այլ ևս տեսուչները տեսուչներին, ուսուցիչները ուսուցիչներին փոխ առ փոխ յաջորդեն:—Մենք բոլոր սրտով գոհ և շնորհակալ ենք նրանցից և նրա կառավարութենից:—Հասարակութիւնը ամբողջ տարվայ ընթացքում աշխատեց հաշտեցնել առաջնորդական փոխանորդը տեսչի հետ. դրան համամիտ էր և ինքը տեսուչը, բայց փոխանորդի անձնասիրութիւնը, փառասիրութիւնը բոլոր ի զուր անցուցին:

յում ամբողջ հողը պետութեան սեփականութիւնն է։ Քրիստոնեայ երկրագործը կամ կալուածատէրը իսկապէս սեփականութիւն չունի, նա ժամանակաւորապէս վայելում է գետնի գործածութիւնը։ Հայաստանի ամբողջ հողերը Մահմետի յաջորդի, սուլթանի սեփականութիւն են, իսկ հայը իր հայրենիքի հողի սեփականատէր չէ, այլ միայն նրա գործածութեան ժամանակաւոր վայելող է.... Այդ պատճառով հայը իր հայրենիքում հողի կողմից միշտ ստրկական յարաբերութեան մէջ է դրված դէպի մահմետականը....

Եւ այդ տեսակ նշանաւոր բաներ մոռացել է յիշել Ծրագիրը....

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՍՏԱՒՐՕՊՕԼԻՑ

—

1 յուլիսի

Արդէն երեք ամիս է, որ տեղական լուրերից խմբագրութեանդ ոչինչ չեմ հաղորդել, չը նայելով գրելու նիւթեր շատ կան, որը հնացած, որն էլ նոր։ Հարկաւոր եմ համարում մի քանի տող բան գրել տեղոյս երկսեռ ուսումնարանի մասին։ Երկսեռ ուսումնարանի բացման տարեթիւը, թէև վերնագիրը ցոյց է տալիս 1861 թ., բայց իսկապէս սկսվում է 1871 թ-ից։ Ինչպէս տղայոց, այնպէս էլ օրիորդաց դասարանը բաղկացած է երկու բաժանմունքից։ Աւագ բաժանումը բռնում է նաև առաջին դասատան տեղ։

Ուսանելի առարկաներն են՝ հայոց լեզու, ռուսաց լեզու, թւաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, տարրական բնական գիտութիւն, հին և նոր սրբազան պատմութիւն, աշխարհաբար լեզուով կարևոր աղօթքներ հանդերձ բացատրութեամբ հայր խ. Միրզաբէկեանցի «Մայրենի լեզուի» վրա, և հետևաբար եկեղեցական նշանաւոր տօները։ Նաև աւագ բաժնման մէջ հայոց պատմութենից անցած են քանի մի կարևոր գլուխներ։ Առհասարակ աշակերտները և աշակերտուհիները, ինչպէս երևեցաւ տարեկան հարցաքննութիւններից, հայոց լեզուի մէջ աւելի առաջադէմ գտնվեցան, քան թէ ռուսերէնում, չը նայելով, որ տեղիս հայերի գործածական լեզուն ընդհանրապէս ռուսերէնն է։ Հարցաքննութիւններին ներկայ էին՝ գործակալ աւագ քահանայ Տէր-Պետրոս Պատկանեան և էլի ուրիշ պատուաւոր քանի մի անձինք, որոնք բոլորովին գոհ մնացին։ Այստեղից դուրս եկող աշակերտը ուղղակի մտնում է գիմնազիայի առաջին դասատունը։ Մեր ուսումնարանում ուսանող երեխայքը բոլորն էլ միջին կարողութեան և չքաւոր ծնողների զաւակներ են։ Հարուստները իրանց զաւակները չեն ուղարկում մեր ուսումնարանը, այլ նրանց բախտը, դաստիարակութիւնը յանձնում են օտարազգի վարժուհիներին։ Այսպիսի հակազգային ուղղութիւն ունեցող պարոնները բացի հազարներ զուր ծախսելուց և իրանց զաւակներին մոլորացնելուց ուրիշ ոչինչ օգուտ չեն բերում։ Մեր խօսակցութեան նպատակից շատ չը հեռանալու համար, մի քանի խօսք էլ ասենք ուսումնարանի նիւթական կողմի վերաբերութեամբ։ «Մշակի» 51 համարում տպած Ստաւրօպօլի նամակից յայտնի կը լինի ընթերցողներին, որ ուսումնարանի գլխաւոր աղբիւրներից առաջինը, ինչպէս ասված էր, եկեղեցական 11 հազար րուբլու տարեկան 400 րուբլ տոկոսին էր, որը այլ ևս երկսեռ ուսումնարանը ստանալու չէ, որովհետև ժողովրդականների տուած համախոսական թղթի համաձայն վերոյիշեալ դրամագլուխը անցած է պ. Մարգար Պապովեանի ձեռքը նոր եկեղեցու շինութեան համար։ Թէև այդ տոկոսի չափ ուսումնարանը դարձեալ ստանում է եկեղեցուց, բայց դա մշտական աղբիւր չէ կարող համարվել, աչքի առաջ ունենալով, որ եկեղեցին միայն իր արդիւնքի համեմատ օժանդակելու է։ Երկրորդ աղբիւրը, որ նմանապէս յայտնի է, մի ժամանակ գոյութիւն ունեցող բարեգործական ընկերութեան թողած երկու հազար րուբլու վաճառականական տոկոսին է։ Իսկ երրորդը գոյանում էր կամաւոր, յայտնի քանակութեամբ եղած նուիրատուութիւններից, որ ներկայումս համարեայ թէ երազտութեան է փոխված, որովհետև այդ կամաւոր տարեկան տուրքը հազիւ հասնում է 150 ր.։ Աշակերտներից վեց թէ եօթը վճարում են տարեկան 10-ական ր. ուսման վարձ, մնացածները չքաւորութեան պատճառով ձրիավարժ են։ Ուրեմն այստեղից երևում է, որ ուսումնարանը ունի տարեկան մօտ 800 ր. եկամուտ. բայց սրա բոլոր ծախսերը ծածկելու համար հարկաւոր է մօտ 1200 ր.։ Պակասորդը լրացնելու համար ոչ ոք հոգս չէ քաշում։ Ժողովուրդը բոլորովին անտարբեր է երևում դէպի ուսումնարանական գործը։ Այս էլ հաստատում է ուսումնարանի անունով բացած ստորագրութեան թերթը, որ անաջող հետևանք ունեցաւ։

Ամենահարուստները իրանց չնչին ստորագրութեամբ կարծես (մի քանիսը, թւով 2—3, 25-ական ր. գրվեցան. իսկ միլիօնից աւելի կարողութիւն ունեցողը 50 ր. տարեկան) հասկացրին, որ իրանք նոյն ուսումնարանում որդիք չունենալով, պարտական չեն նշանաւոր զոհաբերութիւն անելու։ Հետևաբար դժուար չէ մտածել, թէ միջին կարողութեան տէր մարդիկ որքան կարող էին ստորագրվել։ Ահա վերևը յիշած 150 ր. այս տարվայ ստորագրութենից ձեռք բերածն է։ Ես ինձ իրաւունք եմ տալիս այստեղ հարցանելու թէ առաջիններին և թէ վերջիններին, ինչու այդ յարգելի պարոնները իւրեանց մայրենի լեզուով երեխաները կրթելու ուսման գործի համար այդքան անտարբեր և ժլատ են, մեզ դեռ ուրիշ աւելորդ, սնափառութեան համար արած շռայլ ծախսերը աչքի չեն ընկնում։ Դարձեալ հարցնում եմ. ինչու իրանց որդոց օտար լեզուներ (ռուսերէն, ֆրանսիերէն և գերմաներէն) ուսուցանելու, դաշնամուր ածելու, եւրոպական ձեւով կաքաւել սովորացնելու համար կարողութիւն ունեն և շատ առատաձեռն են, բայց մայրենի լեզուն դրանց համար անգամ երկրորդական նշանակութիւն չունի։ Միով բանիւ երևում է, որ մեր հարուստ պարոնները սառնասիրտ են ազգային գործերի վերաբերութեամբ և իրանց պարտականութենից դուրս բան են համարում չքաւոր հայ մանուկներին փոքր ինչ միջոց տալու ուսում առնելու համար։ Ապա ինչու օտար հիմնարկութիւնների մէջ մեծ ուրախութեամբ անդամ են գրվում, տարեկան մի քանի հարիւր մանէթ վճարելով և երբեմն էլ օտարազգի որդեգիր և որդեգրուհի պահելով։

Այստեղ չեմ ուզում յիշել այն մեծամեծ ծախսերը, որ լինում են բալէական զուարճութեանց համար։ Սակայն եթէ ուսումնարանի վրա խօսք է լինում, իսկոյն որ և իցէ պատճառ բերելով խորշում են նրանից, ինչպէս Թուրքը խոզի մսից։ Տեղոյս երկսեռ ուսումնարանն է հայ մանուկների միակ ապաստանարանը, ուր կարողանում են ըստ չափու ուսանել հայոց լեզու, կրօնագիտութիւն և սրանց օժանդակ առարկաները։ Գիմնազիայումն էլ, փառք Աստուծոյ, հայոց լեզուի և կրօնագիտութեան դասեր չեն տրվում։ Գաւառների հայերի համար էլ ինչ ասել կուզէ, որ ամեն բանից զրկված են։ Տէրը ինքն այցելութիւն անէ մեզ։ Արդէն մէկ տարին անցաւ, բայց թեմական տեսուչը չերևեցաւ, և ոչ էլ նրանից հրահանգ ստացվեցաւ։ Ո՞վ է այս վիճակի թեմական տեսուչը։ Միայն գիտենք, որ նախկին տեսուչը՝ Յովհաննէս վ. Շիրակունին հրաժարված է իր պաշտօնից։

Ջայն

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ ԹԻՖԼԻՍԻ Ներսիսեան դպրոցի տեսուչ պ. Ս. Մանդինեանը անբաւական լինելով մի քանի ուսուցիչների և մի վերակացուի գործունէութենից, առաջարկել է դպրոցի հոգաբարձութեանը հրաժարեցնել յիշեալ պարոններին իրանց պաշտօններից, հակառակ դէպքում պ. Ս. Մանդինեանը մտադիր է հրաժարվել իր պաշտօնից։ Ասում են, որ պ. պ. հոգաբարձուները մտադիր են յիշեալ ուսուցիչներին և վերակացուին միայն յանդիմանութիւն անել, իսկ տեսուչը դրանով չէ բաւականանում և կամենում է հրաժարվել։ Եթէ այս լուրը ուղիղ է, հոգաբարձութեան մտադրութիւնը հասկանալի է։ Նոքա պէտք իմանան, որ յիշեալ պարոններին հարկաւոր են միջոցներ ապրելու համար, իսկ Ներսիսեան դպրոցը շատ լաւ կաթնատու կով է, որին կարող են կթել միայն պարոնների մի խումբ, ուրիշները լինեն նրանք ազատամիտներ թէ կղերականներ, այդ ընդունակութիւնը չեն կարող ունենալ... Բայց աւելորդ է դեռ սրա մասին խօսել քանի որ մեզ հաղորդածը միայն լուր է։

—

Արդ՝ մի վճռական վախճանի հասնելու համար, յոյս ունենք, որ Ձերդ Վեհափառ Օծութիւնը, իր բոլոր սիրելի և ամենախոնարհ որդոց թւումը և մեզ հաշվելով, կը գթայ մեր ցաւալի վիճակի վրա, ի նկատի ունենալով երեք հարիւր աշակերտների և աշակերտուհիների ապագան,—կը կատարէ մեր թախանձալի խնդիրը։

(Ստորագրութիւնք իսկականի վրա Շուշու հայ հասարակութեան մօտ 2 հարիւր գրագէտ պատուաւոր անձինք)։

Երկրորդ խնդրի պատճէն։

Այսօր 25-ին մայիսի 1878 ամի ըստ կարգադրութեան գաւառապետի օգնականի և ըստ ծանուցման տեղիս առաջնորդի փոխանորդ Արիստակէս վարդապետի Սեդրակեան մեր դպրոցի հին հոգաբարձուների տեղ նոր հոգաբարձուներ ընտրելու համար ժողովեցանք առաջնորդարանում քաղաքացիքս թէ ազնուականներս, թէ վաճառականներս և թէ արհեստաւորներս. թէև տեղակալը խոստացել էլ որպէս թէ այդ ընտրութիւնը լինելու էր սրանից քսան օր առաջ։ Բոլոր բազմութիւնը տեղակալի նախագահութեամբ տասն և չորս ազնուականների և վաճառականների անուն առաջ բերեց, նշանակելով որ սրանցից ընտրվեն ձայների բազմութեամբ կամ քուէարկութեամբ հոգաբարձուք. Սկսվեց քուէարկութիւնը, և վեց անձանց քուէարկութիւնը վերջացնելուց յետոյ պէտք է շարունակվէր և ութ մնացածների համար նոյնպէս քուէարկել։ Վարդապետը տեսնելով որ իր ցանկացած և իր կամքի համեմատ անձինք չեն ընտրվում խիստ վշտացած յանկարծ վեր է կենում աթոռից և չարանում «Ես այդպէս չեմ կամենում» ասում է նա և թողնելով ժողովրդի խնդիրը մտնում է իր սենեակը։—Ժողովուրդը վրշտացաւ թէև, բայց կրկին անգամ մեղմանալով, քաղաքիս մեծապատիւ պարոն դէպուտատ Ղասաբեանին ուղարկեց վարդապետին խնդրելու, որ նա անպատճառ ներկայ գտնվել բարեհաճի մնացած ութ անձանց քուէարկութեանը. նա։ Վարդապետը մերժեց ժողովրդի խնդիրը։ Նա ծածուկ քահանաների միջնորդութեամբ ընտրութիւններից առաջ քանի մի անձանց սովորեցնելով. որ եթէ տեսնեն հին հոգաբարձուներից՝ Մովսէս-բէգ Աթաբէկեանը, Համբարձում-բէգ Սարուխանեանը և Աղաջան-բէկ Ղարախանեանը չեն ընտրվում նորից հոգաբարձու, որոնց արձակման մասին մի այլ խնդիրք ենք պատրաստել մի քանի օրից առաջ Ձերդ Օծութեանը մատուցանելու, որ և կուղարկվի շուտով, խռովութիւն ձգեն ժողովրդի մէջ։ Եւ ինքն ահա պատճառ եղաւ իր ցանկացած այդ խռովութեանը։

Պարոն քաղաքապետը երկար սպասելով, վերջապէս ստիպվեցաւ ժողովրդին արձակել, որ ամբողջ եօթը ժամ արևի տակ տքնում էր խռախուսված ի սէր 350-ի չափ մեր խեղճ աշակերտուհեաց և աշակերտաց, որոնք զրկվելով իրանց սիրելի տեսչից և ուսուցիչներից լալով շրջում են և մինչև անգամ լացացնում իրանց ծնողներին։ Ահա Ձերդ Աստուածարեալ Օծութիւն, ահա Արիստակէս Սեդրակեան վարդապետի աններելի և անքաւելի յանցանքներից մինը։—Այն մորմոքն ու կսկիծը, որ յարուցին մեր խղճալի մանուկները իրանց հրաժարված տեսչի և հրաժարված ուսուցիչների պատճառով, ստիպում է մեզ—հասարակութեանս մի փրկարար քար որոնել կործանված մեր ուսումնարանների վերականգնման մասին. ուստի հինգ ընտրած անձինք ներկայացան Արիստակէս Սեդրակեանին աղաչելու և խնդրելու խղճալ վերջապէս մեր մանուկներին և առիթ չը լինել ուսումնարանաց փակ մնալուն, ի սէր մանկախնամ և մանկասէր Յիսուսի։ Ասում են այդ ընտրեալ անձինքը հայր-սուրբին. «Դուք խոստացաք, որ շուտով կը լինի հոգաբարձուաց ընտրութիւն, ուրեմն, շտապեցէք գոնէ հոգս անել, որ ընտրված նոր հոգաբարձուք խնամք տանեն մեր մանկանց վրա։»—Այդ անձինքը գնում են և վարդապետի տանը գտնում են ոստիկաններ։ Բաւարար պատասխանով դուրս գալուց յետոյ, նրանք հանդիպում են մարդկանց և լսում են, որ ամբոխի մէջ լուր է տարածվել թէ վարդապետը կարծել է որ այդ պատուաւոր անձինք գնացել են իրան ծեծելու մտքով, ուստի ինքն ևս որպէս թէ այդ մասին զգուշանում է, դիմել է պօլիցիայի օգնութեանը։

Ձերդ Օծութիւն. բարեհաճեցէք արժանացնել ձեր խորին ուշադրութիւնը այս անարգող հնարագիտութեան վրա, որով կամեցել է յիշեալ վարդապետը անպատուել մեր հասարակութիւնը. այս պարկեշտ վարդապետի գործ է, այս խոհեմութիւն է, մինթէ այս Հայաստանեաց սուրբ եկեղեցու վարդապետին վայել հեզութիւն է. սրանով նա չէ անարգում մեզ և անպատւում բոլոր ազգին և սուրբ եկեղեցու սպասաւորներին։

Բայց եթէ այդ այդպէս ևս լինէր, եթէ Սեդրակեան վարդապետը հաւատացած ծ գիտէ որ լրբերի խօսքին, ենթադրել է որ ժողովուրդը պէտք է ծեծէ իրան, մինթէ դրանով ինքը չէ կարողացել հասկանալ, որ ապա ուրեմն հասարակութիւնը իրան չէ սիրում, ուրեմն՝ ինքն էլ իրան, դրանով պէտք է աւելորդ համարէր այստեղ մի օր անգամ մնալը։ Ճշմարիտ է որ ժողովուրդս չենք սիրում Արիստակէս վարդապետ Սեդրակեանին իր գործերի և ամբողջ տարվայ մէջ արած վնասակար գործերի և բռնած ընթացքի պատճառով։ Նա ինքն է ժողովրդի մէջ յուզմունք սերմանում. նա խոստացաւ, որ կը կատարէ մեր ամենքի սուրբ ցանկութիւնը և երբէք չի արձակի մեր մեծապատիւ տեսուչ դոկտոր պ. Վասակ Բաբաջանեանին և ուսուցչաց։—Բայց յետոյ խաբէութեամբ նամակով թէ առանձին մարդու ձեռքով սուտ և խաբեբայական լուրեր հասցրեց Էջմիածին և նոյն իսկ Ս. Սինօդին, կամ Ձերդ Օծութեանը, որ վերջապէս Ս. Սինօդի առաջադրութեամբ արձակեց պ. տեսչին, միանգամայն փակելով և քանդելով մեր ազգի յոյսն-ապաւէն, մեր որդոց փրկութեան սուրբ տաճարը—մեր դպրոցները։ Սրա համար ժողովրդականքս և հոգաբարձուները, որոնք օրհնում են մեր տեսչի և իր քաջասէր ուսուցչաց օգտաբեր և անխոնջ վաստակները, երեսանկեալ աղաչում ենք Ձերդ Օծութեանը նաև սոյն խնդրագրով, որ Ձեր ամենասուրբ Հայրութիւնը իր խորին ուշադրութիւնը և փրկարար տնօրէնութիւնը առնէ մեր հետևեալ խնդրանաց վրա։ Նախ և առաջ տեղոյս առաջնորդի փոխանորդ Սեդրակեան Արիստակէս վարդապետին ինչ պատիւ և կամենաք տուէք, միայն թէ շուտով այստեղից հեռացնէք և իսպառ հրաժարեցնէք։ Երկրորդ՝ Ձեր ամենասուրբ կոնդակաւ հաստատէք պ. Բաբաջանեանին իր պաշտօնի մէջ, խնայելով մեր և ձեր սիրելի որդոցը։ Երրորդ՝ դպրոցի կանոնադրութեան 4-դ յօդուածի համեմատ պէտք է լինեն միմիայն հինգ հոգաբարձու, սրանցից չորսը դեռ մէկ տարի է որ ընտրված են, պակաս էր մինը։ Ազնուական պ. Արղութան-բէգ Աւանեանը և քաղաքացի պ. Մկրտիչ Խանդամիրեան, ուստի սրանց հաստատէք և տեղակալին էլ խնդրեցինք որ միայն այս երկու պարոնին առաջադրէ սուրբ Սինօդին ի հաստատութիւն։ Չորրորդ՝ պէտք չեն հինգից աւելի հոգաբարձուք, որոնք գլխաւորապէս յուզմանց են պատճառ լինում և անուններն անգամ տալ չենք ցանկանում և ոչ թէ կրկին հոգաբարձու ընտրել, այլ խնդրում ենք արձակել բոլորովին իրանց պաշտօնից՝ Մովսէս-բէգ Աթաբէգեանին, Համբարձում-բէգ Սարուխանբէգեանին, Աղաջան-բէգ Ղարախանեանին և Թէոդորոս Խանդամիրեանին և հինգերորդ՝ չընդունէք ոչինչ յայտարարութիւն այսուհետև, սկսած այս օրից եթէ սրանց տակ ստորագրած կը լինեն որպէս հոգաբարձու յիշեալ պարոնները, որի մասին նոյնպէս խնդրում ենք տեղակալին այսօրից արձակեալ համարէ նրանց հոգաբարձական պաշտօնից։

(Իսկականի վրա ստորագրված է Շուշու հայ հասարակութիւնը մօտ երեք հարիւր գրագէտ անձինք։)

(Կը շարունակվի)

ՉԻՎԻՆԻՑ «Тифл. Вѣстн.» լրագրին հաղորդում են, որ նամակները, որոնք ուղարկվում են այնտեղ շատ քիչ են հասնում, այլ մեծ մասամբ կորչում են։ Սրա պատճառը այն է որ Չիվինում չը կայ փօստային բաժին։

—

Նոյն լրագրին ՍՂՆԱԽԻՑ գրում են. «Մեր գաւառի բերքերը այս տարի չափազանց շատ են, բայց ամեն քայլափոխում բնակիչները դժուարութիւնների են պատահում, որովհետև աշխատող ձեռքեր շատ քիչ կան։ Հնձող մեքենաները կարող էին մեծ օգուտ բերել և մի քանի օրում կը հանէին իրանց գինը։ Բանւորները վերջին 10 տարվայ ընթացքում ստանում էին օրական 10—20 կ., իսկ այժմ ստանում են 1—2 ր.։ Հաղողի բերքը նոյնպէս լաւ կը լինի, եթէ կարկուտը չը վնասեց։ Դեռ ոչ մի տեղ խաղողի հիւանդութիւն չէ նշմարվում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ГОЛОСЪ» ԼՐԱԳԻՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի աւտօնօմիայի հարցը—Բերլինի կօնգրէսին ենթարկվող վերջին հարցերից մէկն է։ Այս հարցի օրինաւոր վճռի հետ կապված են թէ մի քանի միլլիօն հայերի վիճակը, և թէ Ռուսաստանի շահերը։

Այս դարի ընթացքում, հայոց ազգը այս երրորդ անգամն է արդէն որ հանդիպում է ռուսաց զօրքերին Թիւրքիայում, պարզած ձեռքերով, սպասելով իր դառն վիճակի բարուքումն։ Մահմետական սարկութեան բազմադարեան լուծը չը կարողացաւ կոտրել հայոց ժողովրդի մէջ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան գաղափարները, որոնց կրողը հանդիսանում է նա Փոքր-Ասիայում։

Թիւրքաց սարկութեան լծի տակ ճնշվելով հայոց ազգը ռուսաց զօրքերի Հայաստանի խորքերում նորերումս արած շարժողութիւնների մէջ սպասում էր իր ազատութեան արշալոյսը տեսնել։ Այս անգամ նրա յոյսերը ապարդիւն չեղան։ Թիւրքիայի հալածված քրիստոնեաների Թագակիր Պաշտպանը պարտաւորեցրեց Բ. Դրան տալ վերանորոգութիւններ Հայաստանին։ Սան-Ստէֆանօյի դաշնագրութեան XVI յօդուածը, որը ապահովում է այս վերանորոգութիւնները, մի և նոյն չափով հանդիսանում է, որպէս հաւաստիք մեծահոգութեան և քաղաքական իմաստութեան։ Այս յօդուածը և բնականաբար նրանից ծագող Հայաստանի ինքնավարութիւնը կը լինեն բազմաչարչար ժողովրդի համար որպէս վարձատրութիւն նրա բոլոր չարչարանքների համար, որոնք ամեն չափից անց են կենում, մանաւանդ վերջին ժամանակներում։ Թիւրքաց զօրքերի Վան քաղաքի հրդեհելը և Վանի բնակիչների ստացուածների կողոպտելը, որ աղքատութեան մէջ ձգեց մի քանի հազար հայ ընտանիքներ, Իւզգադէի և Մուշի կոտորածը, Բայազէթի բոլոր քրիստոնեայ բնակիչների ոչնչացնելը օրօրոցի երեխաներից սկսած մինչև ալիտակահեր ծերերը, Ալաշկերտի հովիտում եղած հայերի կոտորածը,—այս բոլորը հայերից կրած տանջանքի դեռ թոյլ պատկեր է իրանց հայրենիքում, ուտեղից հազիւ հասնում է Եւրոպա նոցա խուլ հառաչանքների ձայնը....

Չը սպասելով դեռ ռուսաց զօրքերի ասիական Թիւրքիայից հեռանալուն և բոլորովին ուշադրութիւն չը դարձնելով ռուսաց բանակի ասիական Թիւրքիայի սրտում, Էրզրումի մէջ ներկայ գտնվելու վրա, մահմետական մոլեռանդութիւնը, ինչպէս հեռագրում են, արդէն սկսում է իր կործանիչ առաքելութիւնը։ Թիւրքաց հայերը նախազուշակելով այդ անցքերը, ինչպէս յայտնի է, դիմեցին Ռուսաստանին և Եւրոպային, խնդրելով պաշտպանել նրանց։ Հայերի ձրգտումները ազատվել Թիւրքաց լուծից, չէին կարող, ի հարկէ չը յարուցանել Բ. Դրան անբաւականութիւնը։ Եւ ահա նա աշխատում է Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքի ձեռքով ազդել Բերլինի մէջ գտնվող և կօնգրէսի համար եկած հայ դելէգատների վրա։ «Թիւրքաց Հայաստանի օրգանական կանօնադրութեան» ծրագիրը, որ ներկայացրած է եղել հայոց դելէգատների ձեռքով Բերլինի կօնգրէսին, կրում է իր վրա այդ ճնշման ակներև հետքերը։ Մենք մատնացոյց արինք հայերի պահանջների համեստ լինելու վրա, որքան այդ պահանջները յայտնվեցան յիշեալ կանօնադրութեան մէջ։ Այդ պրօեկտը ոչ թէ միայն չէ ապահովացնում Հայաստանի ինքնավարութիւնը, բայց և չէ ներկայացնում ոչ մի յուսալի գրաւական այդ երկրի կանօնաւոր քաղաքական կազմակերպութեան համար։

Այդ կանօնադրութեան զօրութեամբ օրէնսդիր, դատաստանական և կատարող իշխանութիւնը կենտրոնացած է գեներալ-գուբերնատորի ձեռքում, որին նշանակում է Բ. Դուռը։ Ընդհանուր ժողովի մէջ մահմետական տարրին թոյլ է տուած մտնել աւելի մեծ բազմութեամբ, համեմատելով նրա թւին Հայաստանում, թիւրքաց զօրքերի ներկայութիւնը երկրի մէջ, առանց որոշելու նրանց թիւը և ներկայութեան տեղերը, դարձնում է յիշեալ կանօնադրութիւնը մի երազական գործ, վակուֆի օրէնքի իր զօրութեամբ թողնելը, օրինացնում է քրիստոնեաների մահմետականների ձեռքով կողոպտելը, քրիստոնեաների կայքերի, եկեղեցիների, վանքերի, բարեգործական հաստատութիւնների խլելը։ Կանօնադրութիւնը մոռացել է մինչև անգամ յիշել Հայաստանի պետական լեզուի մասին։ Եւ այդ կարծիքական իրաւունքների պահպանելու համար նշանակված է միլլցիա միայն 4,000 հոգուց բաղկացած....

Պարզ է որ կանօնադրութիւնը անզօր է ստեղծել Հայաստանում որ և է հաստատ կարգ, որ կարողանար ապահովել երկրի քաղաքական զարգացումը։ Եթէ Բերլինի կօնգրէսը ճշմարիտ յանձն է առել Թիւրքաց Հայաստանի դրութիւնը լաւացնելու խնդիրը, նա պէտք շնորհէ այդ երկրին կատարեալ ինքնավարութիւն, գոնէ «Արևելեան Ռումելիային» տուած ինքնավարութեան օրինակով։

Անգլիան որ ջանքեր է անում իր ձեռքը գցել ասիական Թիւրքիայի վրա հովանաւորութիւնը, կարելի է իր շահեր է տեսնում Հայաստանի այդ տեսակ կազմակերպութեան մէջ, որ կը թողնէր նրա ինտրիգաներին և գործի մէջ անդադար խառնվելուն մի ընդարձակ դաշտ։ Բայց Ռուսաստանը որի ձեռքումն է ամբողջ Կովկասը, չէ կարող ցանկանալ ունենալ իր սահմանների վրա մշտական անիշխանութիւն։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Յունիսի 30 թւականը նշանաւոր օր եղաւ Ֆրանսիայի համար։ Փարիզի ամբողջ ժողովուրդը ոգևորված, շատ շքեղ կերպով տօնեց հանրապետութեան արձանը կանգնելու հանդէսը։ Ժողովրդի ցոյց տուած այդ եռանդը դատապարտութիւն էր հանրապետութեան հակառակորդներին։ Մինիստրների ժողովը որոշել է որ այն օր ներքին և առևտրական գործերի մինիստրների խօսած ճառերը պատերի վրա կպցնեն Ֆրանսիայի և Ալժիրիայի բոլոր գիւղաքաղաքների և գիւղերի փողոցներում։ Մինչև որ Փարիզը օրինակ է լինում ամբողջ Ֆրանսիային հանրապետութեան հանդէսը կատարելով, կղերական կիրքերը Մարսէլի ժողովրդի մէջ գրգռում են այնպիսի խռովութիւններ, որոնց հանդարտեցնելու համար տեղական իշխանութիւնը ստիպվել է զէնքով միջամտել։ Ֆրանսիայի կառավարութիւնը օրէնքով արգելած է եկեղեցական թափօրների շրջելը փողոցներում։ Օրինաւորականները (լէգիտիմիստ) մէկ յայտարարութիւն են հրատարակել «Citoyen» և «Gazette du Midi» լրագիրներում թէ յունիսի 28-ի երեկոյին խմբերով կը գնան Սէն-Մարտէնի եկեղեցին ուր հրաւիրում են իրանց բոլոր բարեկամներին։ Նոյն օր առաւօտ ժամերգութեան աւարտելուց յետոյ, բնական և արուեստական, ոսկեղէն և արծաթեղէն ծաղիկներից պսակներ առած իրանց հետ, խմբովին եկել են Բէլզիւնսի հրապարակը և Բէլզիւնս եպիսկոպոսի արձանը զարդարել են այդ պսակներով։ Թէպէտ արձանը շրջապատված է վանդակներով և օրէնքը արգելում է դիպչել այդպիսի հասարակային շէնքերին, բայց այնտեղ գտնվող ոստիկանութիւնը ոչինչ ընդդիմութիւն չէ արել։ Ժողովրդից մի քանի անձեր նկատողութիւն են արել և բողոքել են, լէգիտիմիստներից մի քանիսը յարձակվել են նրանց վրա. կռիւը և ծեծը սաստկացել և ոստիկանութիւնը կալանաւորել է լէգիտիմիստներից երեքին որոնք յետոյ արձակվել են։ Տեղական իշխանութիւնը մէկ յայտարարութիւն հրատարակելով, արգելել է նոյն երեկոյին լինելու ցոյցը կղերականների կողմից որի մասին հրատարակել էին «Citoyen» և «Gazette du Midi» լրագիրներում։ Բայց օրինաւորականները չը լսելով իշխանութեան հրամանին, երեկոյեան մեծ խումբով հաւաքվել են Սէն-Մարտէնի եկեղեցու առաջ։ Այնտեղ գտնվող հետաքրքիրների բազմութիւնը երբ տեսել է այդ խմբի գալը սկսել է ծաղրել և սուլել. եկեղեցու առաջ սաստիկ կռիւ է պատահել որի մէջ շատերը վիրաւորվել են։ Օրինաւորականների խումբը եկեղեցուց գնացել է դէպի Բէլզիւնսի հրապարակը ուր մի հակառակորդ խումբ դիմաւորել է նրան Մարսէյլեզի երգը երգելով։ Այդտեղ անկարգութիւններ են պատահել. շատերը ծափահարել են Մարսէյլէզ երգողներին, ուրիշները սուլել են։ Տեղական իշխանութիւնը, ժողովրդի արած նկատողութեան համեմատ, ստիպվել է վայր գցել Բէլզիւնս եպիսկոպոսի արձանի վրա դրված ծաղիկները։ Յետոյ կռիւն վէճ է ծագել երկու խմբերի մէջ և ոստիկանութիւնը ստիպվել է զէնքով սպառնալ նրանց հանդարտեցնելու համար։ Օրինաւորականները գնացել են «Gazette du Midi» և «Citoyen» լրագիրների խմբագրատունների առջև երգ երգելու. ժողովուրդն էլ գնացել է այնտեղ սուլել և հակառակ ցոյցեր անել։ Զարմանալին այն է որ հանրապետականները այնպիսի խոհեմութեամբ վարվել են որ այսչափ ծանր անկարգութիւնների մէջ արիւնհեղութիւն չէ պատահել։ Ներքին գործերի մինիստրը Փարիզ կանչել է Մարսէյլի նահանգապետին և քաղաքապետին, բացատրութիւն պահանջելու համար այս անկարգութիւնների վերաբերութեամբ։ Այդ երկու պաշտօնատարների տված տեղեկութիւններից երևում է որ կղերական ցոյցերը շատ ժամանակ է որ պատրաստված էին և թէ հանրապետութեան թշնամի ամեն կուսակցութիւնները մասնակից էին այդ բանին։ Քննութիւնը շարունակվում է։

Աւելորդ չենք համարում մի քանի բառով ծանօթացնել մեր ընթերցողներին Բէլզիւնս եպիսկոպոսի հետ։ Նրա արձանը կանգնեցին Մարսէյլում, 1720 և 1721 թւականներում Մարսէյլում պատահած ժանտախտի ժամանակ անվախութեամբ հիւանդներին օգնելու և մխիթարելու համար։ Բացի սրանից ուրիշ արժանաւորութիւն չէ ունեցած։ Եզուիտների դպրոցի մէջ կրթված, բայց ոչինչ չէր ուսած։ Իր կատարեալ տգիտութեամբ և պարզամտութեամբ վտանգաւոր գործիք էր դառած եզուիտների ձեռքը։ Մարսէյլի արքեպիսկոպոս էր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Polit. Corresp.» լրագիրը գրում է յուլիսի 1-ին (յունիսի 19) թէ իշխան Բիսմարկ պնդեց որ կօնգրէսի աշխատութիւնները շուտով վերջանան, եթէ ոչ ինք կը հրաժարվէ նախագահի պաշտօնից, առողջական պատճառներով։ Հետևապէս կօնգրէսը որոշեց վճռել միայն գլխաւոր խնդիրները և յանձնել տեղական մասնաժողովներին մասնաւոր խնդիրների կարգադրութիւնը։ Այդ մասնաժողովների աշխատութիւնները կը վաւերացվին դեսպաններից կազմված մի կօնֆէրէնցիայից որ կը հաւաքվի Կ. Պօլսում։

—Կ. Պօլսից յուլիսի 1-ին (յունիսի 20) հեռագրում են եւրօպական լրագիրներին հետևեալը։ «Հայոց պատրիարքի խնդրելով, պ. Լայարդ հեռագրից մարկիզ Սալիսբիւրիին թէ հայերը չեն խնդրում մի օտար իշխանութեան տակ մտնել. նրանք բաղձաւոր են սուլթանի իշխանութեան տակ. միայն թէ նկատողութիւն են անում որ իրանց նահանգի նոր կազմակերպութիւնը երևակայական բան կը լինի, եթէ հայ պաշտօնատարների ձեռքով չի կատարվի։»

—Բելգրադից յուլիսի 1-ին հեռագրում են «Times» լրագրին հետևեալը։ «Բօսնիայի կառավարիչը զէնք և ռազմամթերներ բաժանեց բոլոր բնակիչներին առանց կրօնի խտրութեան։ Հրաւիրելով որ դիմադրեն Բօսնիայի գրաւվելուն աւստրիական զօրքերից։

—Փարիզից յուլիսի 2-ին (յունիսի 20) հաղորդում են որ Պարսից շահը նոյն օր թողել է Փարիզը։ Նախագահ մարշալը ուղեկցել է նրան մինչև երկաթուղու կայարանը։

—Պ. Վիկտոր Հիւգօն չափազանց խոնջած և հիւանդացած լինելով, բժիշկները պատուիրել են որ աշխատութիւնները դադարեցնէ և հանգստանայ։

—Կրիտում մահմէտականները կատաղել են։ Սպառնում են քրիստոնեաներին անխնայ կոտորել եթէ չի վերադառնայ Կրիտի կառավարիչ Սալիհ-փաշան որին պաշտօնից զրկել էր Բ. Դուռը պ. Լայարդի առաջարկութեան համեմատ, իր անխոհեմութեան պատճառով։ Լորդ Սալիսբիւրին խնդրել է պ. Լայարդից որ յայտնէ Բ. Դրան թէ այսպիսի գործերը ինչ վատ հետևանքներ կունենան և պարտաւորեցնէ օսմանեան կառավարութեան զսպել այդ բարբարոսութիւնները, բայց որչափ կարելի է, խստութիւն չը բանեցնելով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՄՕՍԿՎԱ, յուլիսի 5-ին։ Գեներալ-գուբերնատոր իշխան Դօլգօրուկօվ ուղարկեց երէկ Ս. Պետերբուրգ, Նորին Բարձրութեան Թագաժառանգին, յօգուտ կրէյսերների կառուցման 1,150,000 րուբլ գումարը, որ հաւաքված է նուիրատուութիւններով։ Այդ ռուսաց ազգային գործի համար նուիրատուութիւնները շարունակվում են և ամեն օր փողեր են ուղարկվում գլխաւոր մասնաժողովին Ս. Պետերբուրգում։ Իշխան Գօրչակօվ և բարօն Ժօմինի սպասվում են Ցարսկօէ-Սէլօի մէջ հինգշաբթի օրը։

ԼՕՆԴՕՆ, 5/17 յուլիսի։ Երէկ Բիկօնսֆիլդ և Սալիսբիւրի հասան Լօնդօն և ընդունվեցան ժողովրդից ոգևորված կերպով։ Այսօր Բիկօնսֆիլդ իր տան բալկօնի վրա երևալով, շնորհակալութիւն յայտնեց ամբոխին, յայտնելով որ բերեց իր հետ պատուաւոր խաղաղութիւն։ Սալիսբիւրի ներկայացրեց պարլամենտին խաղաղութեան դաշնագիրը մի բացատրող թղթի հետ միասին, որի մէջ մի առ մի հաշւում է, թէ ինչ շահվեցաւ Թիւրքիան այդ դաշնագրից, և ինչպէս ապահովվեցաւ նրա ամբողջութեան գոյութիւնը։ Թղթի մէջ Սալիսբիւրին ուշադրութիւն է դարձնում այն բանի վրա, որ նշանաւոր երկիրները վերադարձրած են Թիւրքիային և որ Ռուսաստանը բացառական ազդեցութիւն չի ունենայ Բօլգարիայի վրա։ Նա աւելացնում է որ Թիւրքիան չէ կարող ստիպված լինել վճարել Ռուսաստանին պատերազմական ծախսերը, նախ քան Թիւրքաց պետութեան ուրիշ պարտատէրերը բաւականութիւն չը ստանան։

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ծախվում են ՍՊԻՏԱԿ ԲՈՒՄԱԶԷՅԱ վինուորականների շորերի համար արշինը 1 ր. և բարձր, ՈՒԻՆՍԻ շորերի համար և ՊԱՐՈՒՍԻՆ արշինը 50 կ., ՓՕՇԻՆԵՐ տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ և ԽԻՆԱՑԻ ԲԱԼԶԱՄԵՆ (իւղ) 1¼ ր., ՍԱՊՕՆ 10 կ. և բարձր, ՑԻՏՐԱԴ մագնեզի 1½ ր., ԲԻՍԿՎԻՏՆԵՐ 1 ր., և բարձր, ՖԻԼՏՐՆԵՐ 4-40 ր., երկաթեայ մահճակալներ 5 ր. և բարձր, սղոցներ 50 կ. և բարձր, ճանապարհի ԱՄԱՆՆԵՐ դիւժինը 3 ր., ԳՐԻՉՆԵՐ արղը 15 կ. և բարձր, ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ 6 ր. և բարձր 1000 ասեղ 80 կոպէկ, արական ԹԱՄԲԵՐ 40 ր. և բարձր. ԻԽԱԿԱՆՆԵՐ 70 ր. և բարձր, ծածկոցներ, մակենտօշներ, երեխաների շորեր 4 ր. և բարձր, հիանալի վերարկուներ 12 ր. և աւելի, վերականգնող ՄԱԿՄԱՍՏԵՐ 2 ր., կողպէքներ և պօղնօսներ 10 կ. և բարձր, ռոմ, կօնեակ, պօրտ-վէյն, խերես և անգլիական օղի 1½ ր., ՊԱՆԻՐ չեստեր 60 կ. և բարձր: Շուտով կը լինի լաւ Թէյ 1 ր. ֆունտը:

11—20

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԷՐԵՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ծախվում են՝ ԿԱՐԲՕԼԵԱՆ հեղուկ և փօշի տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ 1½ ր., ԽԻՆԱՑԻ ԻՒՂ 1¼ ր., ցիտրատ մագնեզիայի 2 ր., ՌՕՄ, ԿՕՆԻԱԿ, ՊՕՐՏՎԷՅՆ, ԽԷՐԷՍ և անգլիական օղի 1½ ր., ճանապարհի ամաններ դիւժինը 3 ր., թէյի գդալներ (չեն սևանում) 1½ րուբլ և բարձր, ճանապարհի դանակներ 80 կ., ճանապարհի ֆիլտրներ 4 կ., մատիտներ հատը 1 կոպ., երկաթի գրիչներ 18 հատը 5 կ., ասեղներ 1000 հատը 80 կ., ծածկոցներ, մանկական շորեր և չը թրջվող վերարկուներ 4 րուբլ և բարձր, գլխարկներ և ժիլետներ 75 կ. և բարձր, կտաւ 10 ր. և բարձր, տրիկօ 1 ր. և բարձր, ՊԱՐՈՒՍԻՆ 60 կ. և բարձր, բամազէի 1 ր. արշինը, շղթաներ (Աբիսինիայի ոսկուց) 50 կ. մինչև 3 ր.: Մի և նոյն խանութում շուտով կը ստացվեն ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 6 ր. և բարձր, բիսկվիտներ, մեծ ֆիլտրներ և ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵՑՆՈՂ անուանված մի դեղ, և այլն:

19—20

МАГАЗИНЫ ОТДАЮТСЯ ВЪ НАЕМЪ

ПО ОЧЕНЬ ДЕШЕВЫМЪ ЦѢНАМЪ

ВЪ ГАЛЛЕРЕѢ АРЦРУНИ.

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ

ՀԱՑ ԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ, ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է քաղաքի բնակիչներին, որ գնահատական հարկի 1875 թ. երկրորդ կէսի պակասորդների հաւաքելը Դումայի վճռի համեմատ յանձնած է նոտարական քարտուղար Աչէքսանդր Միխայլովիչ Զաբարօվին: Քաղաքային վարչութիւնը հրաւիրում է կալուածատէրերին, որոնք պէտք է վճարեն պակասորդներ, յանձնեն փողը Զաբարօվին և նրանից տված ապահովագիրներ ստանան: Հակառակ դէպքում պ. Զաբարօվին իրաւունք է տուած անկանօն հարկատուների հետ վարվել քաղաքային կանօնադր. 131 յօդ. համեմատ: Թիֆլիսի գլխաւոր պ. Պօլիցմէյստերին յայտնած է, որ նա գործակցէ պ. Զաբարօվին հարկաւոր դէպքում: Այն կալուածների ցուցակը, որոնք պէտք է պակասորդը վճարեն, պակասորդների քանակութիւնը իւրաքանչիւր կալուածից և տուգանքները վարչութեան անդամի ստորագրութեամբ յանձնված են պ. Զաբարօվին: Պ. Զաբարօվ փողեր կընդունի իր գրասենեակում, որ գտնվում է քաղաքային վարչութեան տան մէջ, առաւօտեան 9—12 ժամը: Պ. Զաբարօվի բացակայութեան ժամանակ փողը կարելի է մուցնել վարչութեան գանձարանը:

3—3

Ալէքսանդրապօլու հայոց վեհակային հոգևոր և Արղութեան օրիորդաց ուսումնարաններում հարկաւոր են ուսուցիչներ յետագայ առարկաների համար. 1, ռուսաց լեզուի (երկու ուսուցիչ) 2, հայոց լեզուի (երկու ուսուցիչ) 3, Պատմութեան և Աշխարհագրութեան. 4, բնական գիտութեանց (սկզբունք) 5, Մատեմատիկայի (թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն և սկզբունք ալգեբրայի) և 6, Արղութեան ուսումնարանի համար մի վարժուհի ձեռագործութեան նոյն և վերակացուհի: Իւրաքանչիւր ուսուցիչ կունենայ շաբաթական մինչև 24 դաս:

Գրեթէ բոլոր առարկաների դասատուութիւնը պէտք է լինի երկուքին ուսումնարանների բարձր դասատներում: (Տղայոց ուսումնարանը բացի պատրաստականներից՝ ունի չորս դասատուն, իսկ օրիորդացը—երկու. մտադրութիւն կայ բանալ և երրորդը): Դասատուութիւնները պէտք է սկսվին անշուշտ օգոստոսի 15-ին:

Ցանկացող ուսուցիչներից կը խնդրվի առանց ուշացնելու յայտնել իրանց պայմանները հետևեալ հասցէով.—Александрополь. Попечительству Армянскаго Духовнаго (или Аргутинскаго Дѣвичья.о) Училища.

6—6

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

(ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ)

ստացվել են մեծ քանակութեամբ աշխարհագրական պիտոյքներ՝

ա. Հասարակ երկրագունտներ զանազան մեծութեան 50 կ. մինչև 3 ր. 50 կ.

բ. Երկրագունտներ պղնձեայ կիսամիջօրէականով . . 1 ր. 20 կ. — 5 ր. 50 կ.

գ. Երկրագ. պղնձեայ ամբողջ միջօրէականով, հաստարակածով և կողմնացոյցով . . . . 9 ր. — 20 ր. և աւելի

դ. Տէլլուրի (երկիր և նորա շրջ. արեգակի շուրջ). 18 ր. և աւելի

ե. Աշխարհագրակ. ատլասներ . . . . 55 կ. — 5 ր.

զ. Մայր ցամաքների և Կովկասի քարտէզներ քաթանի վրա կպցրած և առանց դրան, պատմական, նրկարչական, կենդանաբանական և բուսաբանական ատլասներ, ձեռնարկներ, դասագրքեր և այլն: Պատուէրները կատարվում են ճիշդ և արագ:

КОНТОРА ГАЛЛЕРЕИ АРЦРУНИ

ОТКРЫТА КАЖДЫЙ ДЕНЬ КРОМѢ ВОСКРЕСНЫХЪ

ДНЕЙ отъ 9 часовъ утра до 2 часовъ пополудни

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԲԱՑ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9 ժամից մինչև 2 ժամ

կէսօրից յետոյ բացի ԿԻՐԱԿԻ օրերից:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Ւ Յ Ց

ՅՈՒԼԻՍԻ 7. — ԹԻՖԼԻՍ. 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յուլիսի 6-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	10
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1550	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1310	—
Վփգրէշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վփգրէշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 237—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օգեստյի վրա.	10	67
Վենայի կուրսը ամէ 112 գլ.	121	—
Դուբեժի բարաթը. . .	5	90
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	300	
Փօթի թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բռցկու . .	7	90
» միւս տեսակը.	7	80
» չաքարաւազը .	6	20
» տրանզիտը. .	6	50
» մաքուր վճարած	12	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից . . .	8	50
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	50
Բուրդը Թուշի . . .	8	—
» Թարաքամի .	4	20
Ալիւր Շորագալու . .	1	40
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	20
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	13	20
Մետաքս Նուխվայ .	180	—
Կախեթունը. . . .	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	45	—
Ֆրեզոնը (լաւը) Ագուլեաց	55	—
Կոֆէն մոկօի. . . .	27	—
» լիվանի . . .	22	—
» մարտինիկօյինը	20	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . . .	1	
Ռուսաստան .	2	
Աւստրիա . .	3	
Անգլիա. . . .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, որը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Ա. Տնօվ:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ:

	առաւոտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գօրի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Րիօն . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	

	առաւոտ.	
Փօթիից . .	9. 13	
Րիօն . . .	12. 13	
Միխայլօվօ. .	5. 39	1 37
Գօրի. . . .	7. 5	4 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ .	90	68	38
Գօրի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ .	5. 22	3. 92	2, 18
Րիօն. . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա . . .	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան . .	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. վէրմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. 9—11 ժամ, Ա. Բախուտօվ կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Չորեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային:

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Գավրօնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան, 9—10 ժամ, Բակստ վեներական և կաշու հ. Օբրէխտ ատամնացաւեր:

Ուրբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բախուտօվ մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ՍՏԱՎՐՕՊՕԼ. Զայն. Շատ ցաւում ենք, որ այդպէս է: Այդ օտարացած հայերի թէ ընտանեկան և թէ հասարակական կեանքի մէջ պէտք է շատ ծիծաղելի երևոյթներ լինեն, գրեցէք դրանց մասին: Օտարացած միմոսներին պէտք չէ խնայել: Ձեր նամակները շատ մեղմ են լինում գրած: Լաւ չէ:

—ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼ. Յ. Պ. կուղարկենք պ Բ.-ին №-1 մինչև 16:

—ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Ծ. Մ. Վ. Մ. Մթէ: Ցեսմ:

—ԵՐԵՒԱՆ. Տ. Ր. Ինչ որ լինում է տպած հայերի մասին օտար լրագիրներում, բոլորը արտատպում ենք:

—ԳԱՆՁԱԿ. Թ. Խ. Ո՞վ է ասում, կարելի է:

Дозволено Цензурою 6 Іюля 1878 г. Тифлисъ

Типографія Мартиросіанца

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ